

Golan Tepeleri'nin hidro-stratejik önemi...

İSRAİL'İN SU GÜVENLİĞİ (*)

Dursun YILDIZ

SU Politikaları Uzmanı

İsrail ile Suriye arasındaki barış görüşmeleri Türkiye'nin katılımıyla sürüyor. Bu görüşmeler İsrail'in su güvenliğini doğrudan gündeme getiriyor. İsrail'in Golan'dan çekilme karşılığında su pazarlığı yapması olası görülüyor.

Golan'ın Suriye'ye bırakılması, bu bölgenin su kaynaklarının kaybedilmesinin yanı sıra Galile Gölü'nün kaynaklarını da gündeme getiriyor. İsrail'in tüm tatlı su ihtiyacının yüzde 15'ini karşıladığı Golan'dan çekilmesi için ciddi pazarlıkların yapılması gereği ortada...

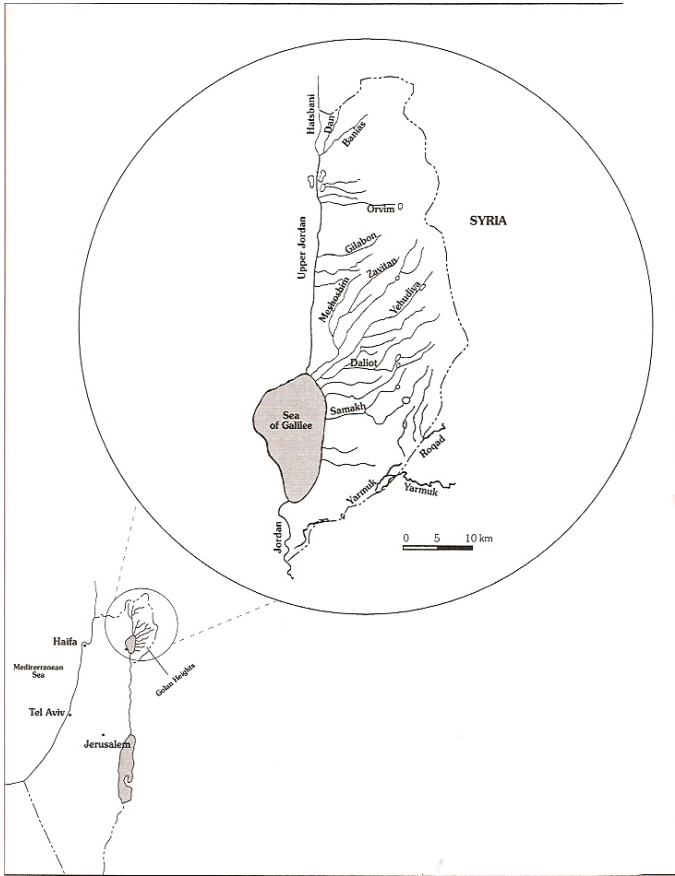
Ortadoğu'daki su sorunu açısından bakıldığında Golan'ın en önemli özelliği bölgenin Suriye, Lübnan ve Ürdün'ün yüksekliklerinden kaynaklanan nehirlerle sahip oluşudur. Bu nehirler ve Golan tepeleri İsrail'in su ihtiyacını karşıladığı Galile Gölü'ne kadar uzanmaktadır. İsrail'in yıllık su tüketiminin yüzde 15'i bu bölgeden karşılamaktadır. Bölgedeki genel su sıkıntısı nedeniyle İsrail'in Golan'dan kayıtsız şartsız çekilmesinin beklenmesi çok gerçekçi olmayacaktır. Çünkü Golan'dan çekilmenin jeopolitik ve hidropolitik kısıtları bulunmaktadır.

1967 savaşı sonrasında Golan Tepeleri'ni ve Yukarı Ürdün Nehri ile Banyas kolunu kontrolüne alan İsrail önemli bir su kaynağına da sahip olmuştur. İsrail bu arada, 1978 yılından 2000 senesine kadar Lübnan'ın Güney Bölgesini işgal etmiş ve 22 yıl boyunca bu ülkeye ait Litani nehrinden su çekmiştir. Aynı şekilde Golan sayesinde Yarmuk ve Banyas Nehirleri ile Galile Gölü'nü kontrol altında bulunduran İsrail, yalnız askeri açıdan değil, su güvenliği açısından da Golan Tepeleri'ni terk etmeden belli güvenceler elde etmeye çalışacaktır.

(*) Cumhuriyet Strateji - 28 Temmuz 2008 Sayı : 213

BÖLGENİN HİDROPOLİTİĞİ

Galile (Kinneret) Gölü'nün Kontrolü İsrail için çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu göl İsrail'in tek büyük yüzeysel su rezervuarıdır. Bu gölün Hidropolitik önemini anlamak için öncelikle gölün kaderinin Aralık ve Mayıs ayları arasında Golan drenaj alanından gelen akışa bağlı olduğunun bilinmesi gerekir. Bu gölü besleyen nehirlerin drenaj alanının büyük bir bölümü Golan tepelerinde yer alır. Bu nedenle Golan tepelerini kontrol eden bu gölün kaderini de kontrol ediyor demektir. Bu bölgenin hidrojeopolitiğinin en belirleyici unsuru Golan Tepelerinin hakimiyeti olarak ortaya çıkmaktadır (Şekil 1).

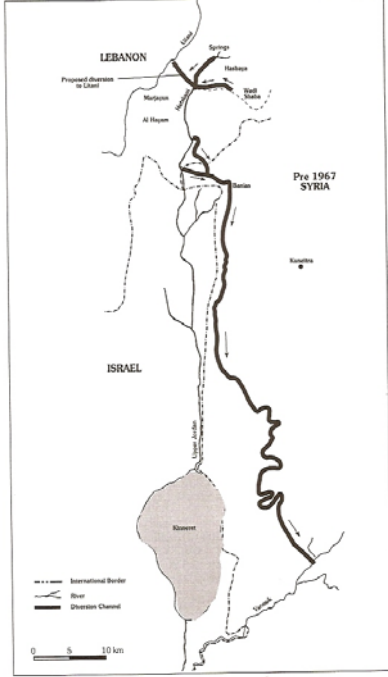
Şekil 1. Galile Gölü Drenaj Alanı

SUYU ÇEVİRME GİRİŞİMİ

1956-66 yılları arasında Arap Liginde alınan bir karar sonrasında Suriye büyük ölçekli bir proje için Ürdün nehrinin yukarı havzasındaki suyu Yarmuk nehri'ne çevirme girişiminde bulunmuştur. (Şekil 2). Yarmuk Nehri Ürdün Nehri'nin büyük bir havzaya sahip yan kolu olup Galile Gölü'nün hemen güneyinde Ürdün Nehri ile birleşmektedir.

Bunu engellemek için İsrail 1964 yılında Galile gölünden suyu alıp Oreta ve Güney İsrail'e vermek amacıyla Ulusal Su Taşıma Kanalı projesini yapmıştır. 1967 öncesine göre İsrail'in doğu sınırı aşağı Ürdün nehri değil bu nehrin 25-50 km batısında yer alan ve Yeşil hat olarak adlandırılan bir sınırdı. Bu durumda nehir sularını yönlendirme uygulaması her iki ülkeyi ve Galile gölünü, üst havzadaki Banias

ve Hasbani nehirleri de dahil olmak üzere Ürdün Nehrinin önemli bir miktardaki suyundan mahrum bırakacaktı. (Şekil 2).

Şekil 2. Suriye'nin, Ürdün Nehri Yukarı Havzasındaki Suyu Yarmuk Nehrine Çevirme Projesi

GOLAN VE GALİLE GÖLÜ

Bölgede 1967 yılındaki 6 gün savaşının çıkmasına neden olan en önemli faktörlerden birisi su ile ilgili anlaşmazlıkların yoğunluk kazanması olmuştur. İsrail'in savaş sonunda Golan tepelerini işgal etmesi Arapların suyu Golan Tepelerinin bulunduğu bölgeden Yarmuk Nehri'ne çevirme projesinin uygulanmasını zora sokmuştur. Bu durum Ürdün Nehri'nin Hidro-Stratejik konumunu da büyük oranda arttırmıştır.

İsrail'in savaşı kazanması ile komşu ülkelerin geniş açılımlı projelerini ilerletmesi olasılığı azalmıştır.

Yakın geçmişe kadar Suriye'nin Ürdün Nehri'nin yukarı havzasındaki suyu kendi sınırları içine yönlendirme projesinden vazgeçmediğini ileri sürmesi bugün bir anlaşma için güven ortamı oluşmasını zora sokmaktadır.

Bunun yanı sıra İsrail'de hazırlanan bir raporda da İsrail'in Golan'dan çekilmesi durumunda "Ürdün nehri suyunun yönlendirilmesi tehdidi yeniden ortaya çıkacaktır. Bu durumda da 1960'larda gündeme gelen Hasbani ve Banias nehirlerinin Yarmuk Nehri'ne yönlendirilmesi projesinin uygulanabilmesi mümkün olacaktır"denmektedir. (1)

JEOPOLİTİK KISITLAR

İsrail Su Kurumu tarafından hazırlanan İsrail ve Suriye Arasında Su İşleri Hakkında Barış Görüşmelerinin Arka planı isimli, rapordaki durum tespiti ve risk analizi de Suriye'nin Golan üzerindeki tek taraflı uygulamalar yapma olasılığını tartışmaya açmaktadır. Rapor bu uygulamanın Galile Gölü suyunun hem kalitesi hem miktarını etkileyebileceğine dikkat çekmektedir. Raporunda miktar göz önüne alındığında Suriye'nin tek taraflı hareketinin İsrail'in toplam temiz su kaynağının yüzde 15 azaltılabileceğine ve bu durumun da İsrail'i bu miktarı elde etme konusunda deniz suyu arıtımı gibi

alternatif kaynaklar bulma konusunda zorlayacağına dikkat çekilmektedir. Aslında İsrail belki de bu uyarıyı dikkate alarak 2002 yılından itibaren deniz suyu arıtımı konusunda büyük bir atak başlatmıştır.

Su kalitesi açısından ise durum çok daha vahimdir. Rapora göre:

"Golan tepelerinden gelerek Galile Gölünde tutulan suyun tuz oranı çok düşüktür. Bu nehirlerden göle gelen suyun azalması durumunda göldeki tuz dengesi bozulabilecektir. Çünkü göle deniz seviyesinin çok altındaki seviyelerden gelen tuz oranı yüksek akımın girişi aynı oranda azaltılamayacaktır(2)."

Sonuç olarak raporda(3) aşağıdaki uyarılar yapılmıştır:

"Suriye ve Lübnan tarafından suyun çevrilmesi planı uygulandığında İsrail'in sadece toplam su dengesinde belirli bir miktar azalma olmayacak Galile Gölü suyunun kalitesi de bozulacaktır. Bu durum Ulusal Su Taşıma Kanalı etrafındaki sektörleri ve arıtılmış deniz suyunu bu suyla karıştırarak kullanan bölgeleri de büyük oranda olumsuz etkileyecektir. Bizim görüşümüze göre, İsrail'in su sistemi bu boyutta bir su gereksinimini kesinlikle karşılayacak durumda değildir."

İsrail'in Su Yönetimi Kurumu Mekerot'un dokümanında "İsrail Suriye ile makul bir anlaşmaya varamaması durumunda kesinlikle Golan Tepelerinden çekilmemesi" önerilmektedir. Ancak bu makul anlaşmanın detayları verilmemektedir.

Esas olarak İsrail'in çekilmesinden sonra Suriyelilerin Golan platosuna yerleşip sanayi kurduklarında, bu alanın Galile Gölü su kalitesini tehlikeye atacak oranda bir kirlilik kaynağı oluşturabileceğinden endişe edilmektedir.

İsrailli uzmanlardan Zaslavsky de bu konuya açık bir şekilde dikkat çekmiştir:

"Suriyeliler yarım milyonluk halkı ile kendi kontrollerine geçtikten sonra Golan'a yerleşme niyetlerini açıklamışlardır. Suriye'deki çevre koruma ve atık idaresi düzeyi düşünüldüğünde, bu nüfusun yaratacağı kirlilik, Galile'yi iğrenç kokan bir havuza dönüştürecek ve turizmi engelleyecek ve çok pahalı bir arıtma olmaksızın içme suyu temin etmek kesinlikle mümkün olmayacaktır(4)4."

Böylece Suriye'nin tarımı geliştirme uygulamaları, alt yapı sisteminin inşası ve endüstri bölgelerinin kurulması ve Golan'daki yerleşim yerleri kimyasal kirletici maddelerin ve kanalizasyonun Galile Gölü drenaj sistemine kontrolsüz akması ve göldeki ekolojikdengenin bozulması söz konusu olacaktır. Bu gölün içme suyu olarak taşıdığı hayati önemin tehlikeye atılması anlamına gelecektir. Buna örnek olarak da İsrail'in su kaynaklarının Filistin'deki kirlenmenin etkisinde kalması verilmektedir.

İsrail'in Golan'daki yerleşimcilerin su talepleri için bölgedeki bazı suları küçük barajlarla depolama girişimleri olmuştur. Bu uygulamaların Galile Gölü'nün beslenmesi üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alındığında buradaki kontrolün önemi daha açık olarak anlaşılmaktadır. Ancak diğer taraftan göle akan nehirlerin drenaj alanındaki fiziksel koşullar sürdüğü sürece, bu uygulamaların İsrail tarafından tespit ve kontrol edilebileceği de düşünülmektedir.

Diğer taraftan Galile Gölü'nden Sorumlu Kurumun Golan Tepelerinde çöp toplama ve kanalizasyon arıtma gibi yöntemlerle kirliliği önlemeye çalıştığı belirtilmekte ve İsrail'in boşaltması durumunda bu çalışmaların sona ereceğine dikkat çekilmektedir.

GÖLÜN SONU

İsrail Su Kurumundan Meir Ben Meir, Galile Gölü Kontrol Komitesi kurulmadan önce aşağıdaki açıklamayı yapmıştır(5):

"Eğer Suriyeliler, gerekli kanalizasyon arıtma ve diğer kirlenme önlemlerini almadan, yüzbinler olarak Golan'a yerleşirlerse, bu durum her hangi bir şüpheye yer vermeksizin Galile Gölü'nün sonu olur."

Bazı uzmanlara göre İsrail'in Golan'dan çekilmesi durumunda Suriye tarafında yalnızca kasıtlı bir kötü niyet olmaması bile Galile Gölü'nün geleceğini güvenli kılmaya yetmeyecektir. Gölde oluşacak büyük zararı önlemek için Suriye kendi topraklarında etkisi çok az olacak olmasına rağmen, kendi kontrolünde sınırları dışına akan suyun kalitesini garantilemek için kanalizasyon ve atık su arıtması işlemlerine ülkelerindeki genel seviyenin üzerinde ciddi yatırım yapacaktır. Aynı şekilde Suriye yazın yoğun kayıplardan sonra Galile Gölü'nü besleyen kışın akışa geçen suları depolama veya yönünü değiştirme girişimlerinde bulunmayacak veya en azından bu girişimleri İsrail ile koordineli ve antlaşmaya vararak gerçekleştirecektir.

Gölün Kış sularıyla beslemesinde herhangi bir azalma, İsrail'in su kaynağının kapasitesini tehlikeye sokacak ve büyük bir tartışma yaratacaktır.

İsrail'in Golan'dan çekilmesi durumunda, göle giren suyun hem kalitesi hem de miktarı büyük oranda Suriye'nin inisiyatifinde olacaktır. Bir ulusun yaşamsal kaynağının diğer bir ulusun iyi niyetine bağlı olduğu böyle bir durum, Kliot'un çok doğru bir şekilde dikkat çektiği gibi(6), "bağımsız ülkelerin ancak tereddütle kabul edebilecekleri jeopolitik bir kısıtlamadır." Bu çıkmaz durumun ciddiyeti, Oslo Antlaşmasının imzalandığı ve Golan'ın boşaltılmasının ciddi olarak tartışılmaya başlandığı, hem Rubin hem de Perez hükümeti sırasında tarım bakanlığı yapmış, Ya'acov Tsur'un sözlerinden de anlaşılmaktadır:

"Golan'ın su kaynakları ülkenin (İsrail'in) geleceği konusunda kritik, yaşamsal ve ulusun kaderini etkileyecek bir öneme sahiptir. Söylemeliyim ki, bu suyun herhangi bir kaynakla değiştirilme olasılığını ben bilmiyorum(7)."

İSRAİL ÇEKİLİR Mİ?

İsrail'in, 1967 yılında savaş tarihinde "en kısa sürede en fazla toprak işgal etme rekoru"nu kırdığı Altı Gün Savaşı sırasında işgal ettiği Golan Tepeleri, İsrail ve Suriye arasındaki tüm barış görüşmelerinin bir yerlerde tıkanıp, sonuçsuz kalmasının en önemli nedeni olmuştur.

Ancak işgalinden 41 yıl sonra 25 Nisan 2008'de İsrail, Suriye ile arasında anlaşmazlık konusu olan Golan Tepeleri'nden çekilebileceğini bildirmiştir.

İsrail'in Golan tepelerinden çekilmesi bir diğer deyişle Galile Gölünün kontrolünü ve bunun sonucunda tüm su sisteminin mevcut işletme planını etkileyebilecek bir kontrolü devretmesi anlamına gelecektir. Bunun yanı sıra Galile Gölü'nden beslenen yeraltı suyu rezervinin miktarı konusunda emin olabilmek mümkün olmayabilecektir. Örneğin İsrail'in Golan Tepelerinden çekilmesi Suriye'yi Ürdün Nehri'nin membasındaki akımı kullanarak büyük ölçekli projeler yapma konusunda özgür bırakabilecektir.

Kurulduğu 1948 yılından bu yana çevresinde bir su güvenlik bölgesi yaratmaya çalışan ve bütün komşularından su temin edebilmek için uzun erimli politikalar geliştiren(8) İsrail'in Golan'dan çekilme kararı su konusunu güvence altına almadan gerçekleşmeyecektir. Çünkü kurulduğundan bu yana hem artan nüfusuna su sağlamak, hem de bölgede politik açıdan elini güçlendirebilmek için kaynaklar yaratan İsrail kendisi için çok önemli olan bir su kaynağının kontrolünü kolayca bırakması düşünülemez. Bu durum ancak stratejik bir plan dahilinde ve bu "su kaynağı" üzerinden geliştireceği politik manevralar kapsamında gerçekleştirilebilir.

SUYUN MALİYETİ

İsrail'de yayınlanan bazı resmi raporlarda Golan'dan çekilmenin İsrail su sistemini büyük oranda etkileyeceği ve bu su açığının planlanmış deniz suyu arıtma tesislerinde üretilecek suyla karşılanması gerekeceği belirtilmektedir(9). Bu raporlarda derin yer altı suyunun birim arıtma maliyeti 25-35 cent deniz suyunun ise 70-85 cent olarak verilmektedir.

İsrail'in Golan Tepeleri'nden kayıtsız şartsız çekilmesi durumunda mevcut yapay su üretiminin yıllık miktarı iki veya üç katına çıkacaktır. Ancak İsrail'in bu alana bu yüzyılın başından itibaren plan kapsamında büyük yatırımlar yaptığı görülmektedir.

Suriye ve İsrail arasında Golan Tepeleri konusunda yapılan görüşmeler sonucu ulaşılabilecek bir anlaşmanın İsrail Politikacıları için önemli hidro-stratejik kısıtlamalar oluşturacaktır. Bunlardan en önemlisi Golan Tepeleri'nden Suriye kontrolünde gelecek olan suya bağımlı kalınmasıdır. Diğerisi ise İsrail'in tüm su taşıma sistemini Arap ülkeleri kontrolünden çıkartacak şekilde yeniden inşa etmesidir.

Golan Tepeleri'nden İsrail'in çekilmesi kararı tabii ki sadece hidrolojik etkenler dikkate alınarak verilecek bir karar değildir. Bunun yanı sıra güvenlik, stratejik, diplomatik, politik ve ekonomik faktörler de dikkate alınacaktır. Ancak bu konuda atılacak her adım ve alınacak her kararın sadece İsrail için değil tüm bölge için Hidrostratejik, Hidro-politik, Hidro-jeopolitik sonuçları ve yansımaları olacaktır.

Golan Tepeleri'nin işgali Ortadoğu'daki öncelikli hedefi su kaynakları olan sudan savaşlardan birisidir. Yukarıdaki bölümde açıklanan birçok kısıta rağmen su konusu yıllar sonra barış masasında ele alınabilmiştir. Bugünkü barış görüşmelerinin başka örtülü stratejik amaçları olabilir. Bu nedenle de beklenen şekilde sonuçlanmayabilir. Ancak anlaşma süreci su konusunda tüm bölgede etkili olabilecek bir uzlaşma gerektirmesi nedeniyle önemli olup dikkatle izlenmelidir.

Kaynaklar:

1-Y. Schwarz and A. Zohar. *Water in the Middle East: Solutions to Water Problems in the Context of Arrangements Between Israel and the Arabs*, (Tel Aviv, 1991), p.15. Zaslavsky, 1999-2000 passim. p. 113.

2- Mekorot, *Background Materilan for the Peace Talks on Water Issues between Israel and Syria:Situation Assesment and Risk Analysis*, Tel Aviv, 1996, p.19 also see p. IV of "Summary and Recommendations"

3- Mekorot, p.20 also see p. V of "Summary and Recommendations".

4- Zaslavsky, *The State of Water in Israel (pnei Ha' Mayim B'Yisrael)*, Haifa:Technion, 2000, p. 29 (Hebrew) Assuming a population and domestic consumption rate of 130 m³ per capita.2000, p. 72.

5- *Testimony before Knesset State Control Committee* 3.1.2000.

6- Klot N.*Water Resources and Conflict in the Middle East*.New York: Rotledge,1994 p.204

7- *Jerusalem Post*, 27.12.1995.

8- Dr.Gamze Güngörmüş Kona "İsrail'in Su politikası *Karizma Dergisi* 2006, Yıl 7, Sayı 27, ss.57-62.

9 Therman M. *Water in İsrail: The Dry Facts* .Herzilya Papers *İnterdisciplinary Center Herzilya April 2001 Herzilya.İsrail*